

ЗА КРАШАНКУ-ПИСАНКА

П. Ол. Кулішеві

НАПИСАВЪ

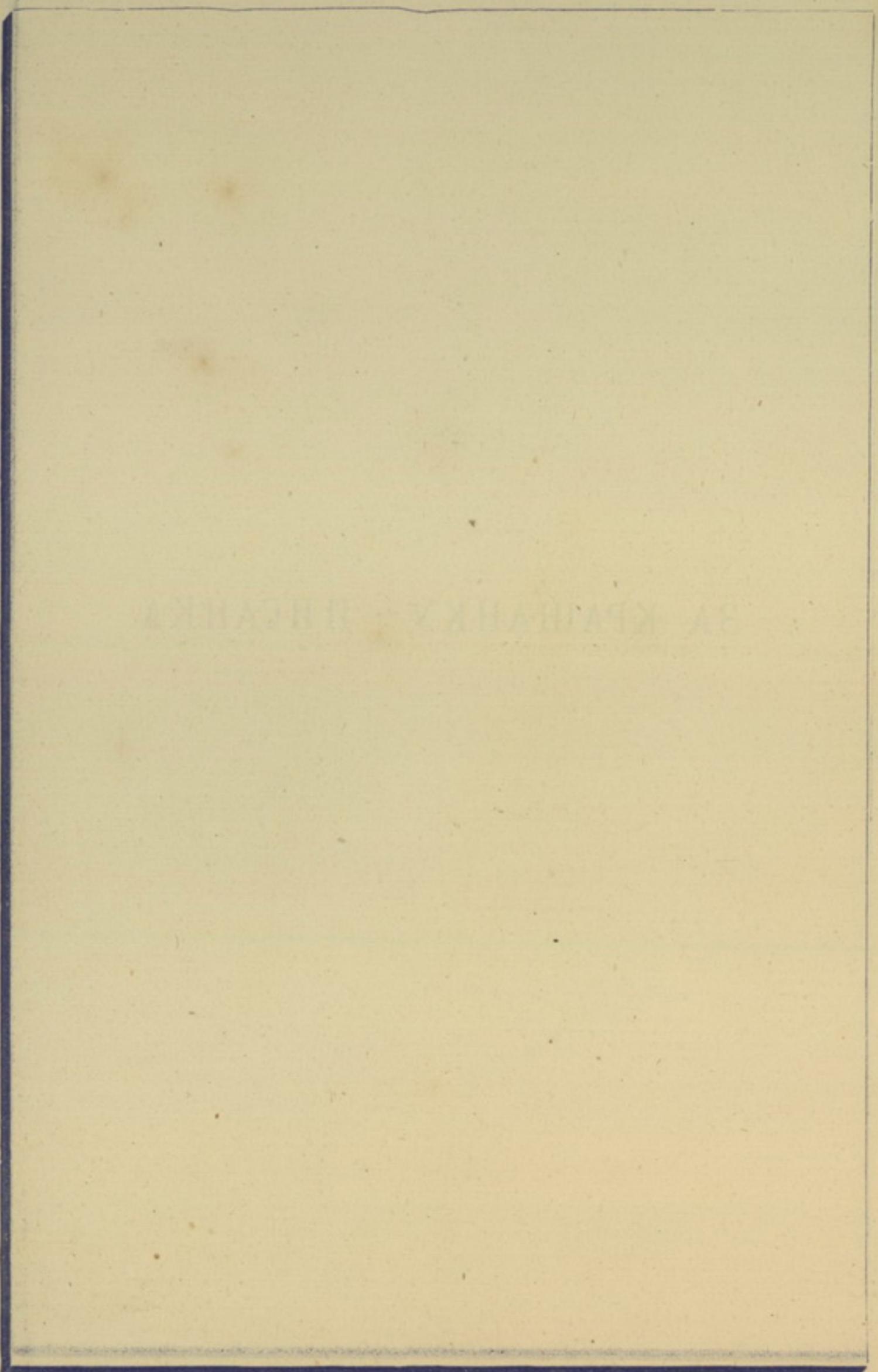
Данило Сліпченко-Мордовець

САНКТПЕТЕРБУРГЪ

Типографія Міністерства Путей Сообщенія (А. Бенке), Фонтанка, 99

1882

ЗА КРАШАНКУ — ПИСАНКА

ЗА КРАШАНКУ—ПИСАНКА

П. Ол. Кулішеві

НАПИСАВЪ

Данило Сліпченко-Мордовець

ШБ(АРОС)5-74.74
+ Ш5(АУКР)5-4 Куліш 06

2
0

Дозволено цензурою. С.-Петербургъ, 1 июля 1882 года.

Типографія Міністерства Путей Сообщенія (А. Бенкѣ), Фонтанка, № 99.

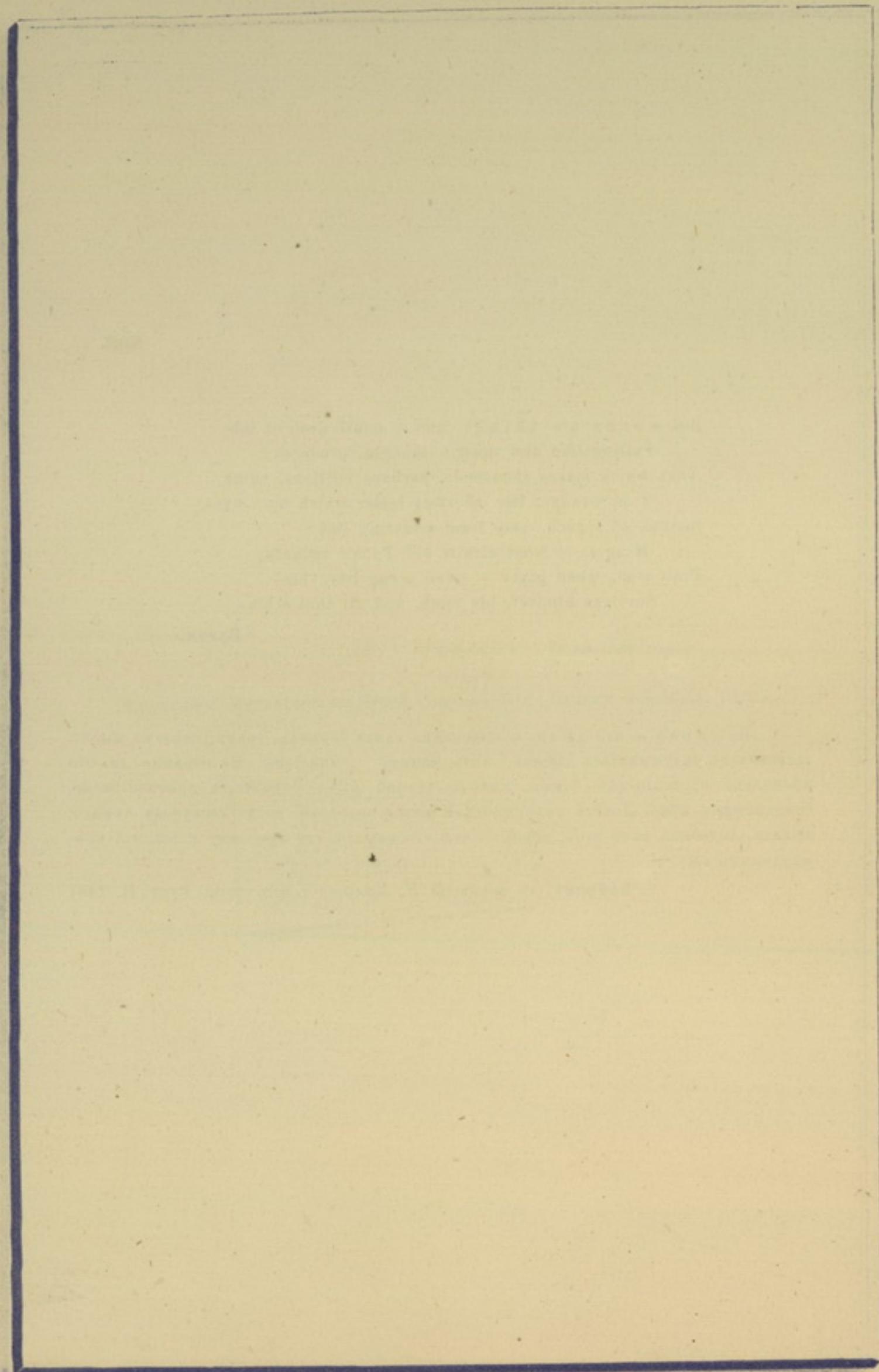
Центральна наукова
бібліотека
ім. В. І. Вернадського
АН України
Акт № 19

But words are things, and a small drop of ink,
Falling like dew upon a thought, produces
That which makes thousands, perhaps millions, think.
'T is strange, the shortest letter which man uses,
Instead of speech, may form a lasting link
Of ages: to what straits old Time reduces
Frail man, when paper — even a rag like this—
Survives himself, his tomb, and all that's his.

Byron.

„Но слова — это дѣла, и маленькая капля чернилъ, упавъ росою на мысль, заставляетъ задумываться тысячи, быть можетъ — миллионы. Не странно ли, что иѣсколько написанныхъ буквъ, вмѣсто устной рѣчи, образуютъ прочное звено, соединяющее вѣка! Дочего уничижаетъ Время человѣка, когда лоскутокъ бумаги, трапка, подобная вотъ этой, переживаетъ его самаго, его гробницу и все что принадлежитъ ему!“

Байронъ, въ переводѣ П. Кулеша („Ист. возз. Руси, II, 148).

*Аще злъ глаголахъ, свидѣтельствуй о злѣ;
аще ли добръ—что мя бієши?*

Еванг. отъ Іоан. XVIII, 23.

Сидимо мы оце недавно зъ Іереміею зъ Галкою — мы бачъ теперъ зъ нимъ на старости літъ зъ одного ріжка ѹ кабаку нюхаемо — сидимо оце та про Кулішову „Крашанку“ балакаемо. Побалакали собі, похитали сивыми головами, часомъ пожалкували трохи, часомъ поахали, а добродій Галка такъ ажъ объ полы руками вдарився.

— Пропавъ-каже-чоловікъ, да такъ пропавъ, що ѹ Іляшъ-потурнакъ, що колись потурчився-побусурменився для роскоші турецької, для лакомства нещасного,— дакъ и той на тімъ світі здивується, якъ побачить Куліша поміжъ ляхами та ксёндзами.

— Що жъ! кажу, — се не первина въ исторії України: згадайте — кажу — які величезні стовни нашої рідної палестины піднерали колись собою великий будинокъ славної тоді речі посполитої — якъ перекинулись до поляківъ такі українські величні якъ Жовковські, Ходкевичі, Тишкевичі, Вишневецькі, Сопіги, Паці, Кисілі.

— Такъ що-жъ зъ того? каже.

— А те, що було зъ чого перекінчиками stati: — не для роскоші турецької, не для лакомства нещасного, якъ той Іляшъ-потурнакъ перекинувся, а якъ оце теперъ Кулішъ — задля культури польської, задля лакомства цивилизації ѹ слова свободы. За се гріхъ було бъ и докоряти.

Іеремія ажъ підскочивъ на такі слова мої.

— Не вірю я ёму! не йму віри! — не для культури вінъ перекинувся, не для цивілізації й свободы слова, якъ вы кажете, а задля чогось-то іншого.

— Чого жъ іншого? пытаю.

— Не знаю; а хочъ може й догадуюсь, такъ якось-то соромъ сказати... Згадайте, чимъ вінъ бувъ колись, що писавъ про Тараса, якъ Тарасъ ще живый бувъ, та й після Тарасової смерти: — вінъ безъ шапки стоявъ передъ єго великою душою, що такъ міцно послужила Україні; а потімъ що казавъ вінъ про „полуп'яну“ та „роспущену“ музу того жъ Тараса, „тінь“ котрого буцімъ „скорбить на берегахъ Ахерона о бывомъ“ умоизступленіи своємъ^{*})... Не забули сёго?

— Ни — сёго не забудешъ, кажу: — се бачъ було надруковано — се звісно усякому пісьменному чоловікові. Я ще й інше дещо пам'ятаю — не друковане.

— А! се бъ то вы натякаете на того салдата, що бувъ на Аeonі, а потімъ оббивавъ пороги у всякихъ тутъ княгинь та грахвинь — у спасенныхъ душъ?

— Може й на єго, кажу.

— Та про єго жъ! отъ Адамовичъ!

Ажъ почевонівъ старий, якъ згадавъ про цёго химерного салдата.

— Отъ Адамовичъ! — на цёму бачъ салдатові — вамъ же-же вінъ похвалявся — обіцявся вінъ въїхати со славою въ Петербурхъ, нібы Христостъ на жребяті ослі въїхавъ въ Ерусалимъ, — и ёму жъ бачъ скажуть — похвалявсь вінъ: — ідіть, Пантелеймонъ Олександровичъ, управлять не департаментомъ тільки, а усією Україною... L'Oukraїne-c'est Kouliche! — вы жъ це писали.

— Та я жъ, кажу.

Не вспівъ старий нагриматись, коли хто-сь гримъ у двері.

Прийшли бачъ землячкі щирі: Павло Гнатченко та Вильямъ — оце жъ и не вымовлю! — Вильямъ Шекспировичъ, чи що. Отъ выгадавъ прізвище!

— Про що се вы? каже Шекспировичъ.

Та не про що жъ інше, якъ про ту гаспідську „Краманку“.

^{*}) Истор. возсоедин. Руси. т. II, 24—25.

— О, бодай ії! — що жъ вы — каже — таке про неї миркуете?

— Та отъ — кажу — добродій Галка не зна що й робити зъ химернымъ яйцемъ: чи писати, чи не писати. Се бъ то мовъ той божевільний королевичъ Гамлетъ, въ перекладі д. Старицького, каже: „чи жити, чи не жити — ось закавыка!“ А може й брешуть: у Старицького, здається мені, не такъ переложено.

— Такъ якъ же-жъ, панове — пытае Галка — писати, чи не писати?

— Та писати жъ, безпремінно писати! каже Шекспировичъ, — да писати таکъ, такого сала залити за шкуру, щобъ до новихъ віниківъ памъятає.

— Ні — каже Павло Гнатченко, — моя думка не така: — треба вамъ, добродію (се бачъ до Іеремії) — треба вамъ такъ написати, таке слово до Куліша сказати, якъ ото часомъ бува батюшка гримають на усю паразвію у церкві або на сповіді: чадо Пантелеїмоне! скажіть — що зъ тобою, чадо, подіялось? куды ты, овечко блудна, помандрувала? — Хиба не знаєшъ, що тамъ ждуть тебе олці сіроманці, щобъ твою душу й плоть по тернахъ та по байракахъ жваковати? — Жалко мені тебе, чадо. Чи ты до решти розуму рєшився? — чи тебе спіткала душевна хвороба? — чи ты сказився?

— Ні, не такъ! каже Шекспировичъ: — не хворий вінь и не скажений, а такий, що за тридцять сребренниківъ продає народъ свій, коли не може вже Христа продати, бо Єго вже давно другий Кулішъ продавъ.

— Ні — ні — не гараздъ кажешьъ, Шекспировичу: — чого чоловікові у душу зъ чобітми залазити? — Душа — область темна, по писаню: душу одинъ Богъ знає. Сказано бо: „одъ ділъ ёго судіте“. — Судіте діло, а не душу.

— Такъ — такъ — правдива речъ Павлова, каже й господня, сама паніматка Галчиха, бо дуже розумна господня: — и въ писанії сказано: не судіте, да не судимі будете.

— Оде такъ! — спасибі за раду, каже самъ Галка: — такъ я й зроблю, якъ вы мені порадили. А теперъ, панове, — чашъ до стравы — „водку пить“!

— Добре! до сёго торгу й пішки.

— И то правда. Прогонимо по чарці спотыкачу.

Черконули по чарці.

— Ой-ой, який запридухъ: каже Гнатченко:— мовъ кота у горло посадивъ.

— Певне—добрый спотыкачъ, хочъ бы й одъ Насті Гороної.

Сіли собі за стілъ. Такъ любенько почали трапезувати. А тутъ цей Шекспировичъ до Іеремії—отъ бо вже гідза цей Шекспировичъ!

— А знаете, каже,—що въ мене въ кишени?

— Не знаю, каже:—я не лазивъ не по чіхъ кишенияхъ.

— А ваші листы до Тараса.

— Які листы?

— А які вы писали до Тараса, якъ вінъ ще живий бувъ.

— Де жъ вы іхъ узяли?

— А Туловъ заславъ сюди до цензури—такъ вони теперъ у мене.

Та й виймає зъ кишени цілый оберемокъ листівъ. Се бъ то ті листы, що колись писали до батька Тараса Іеремія Галка, Пантелеймонъ Кулішъ и інші земляки, якъ батько Тарасть—nehай надъ нимъ земля перомъ!—що бачъ живий бувъ.

Оці-то листы Туловъ налагодивсь друковати, споминаючи добромъ батька Тараса и єго „житіє“.

Почали читати ті листы. Що Боже мій! яковою-то старовиною, мовъ янгольскими крылами, повіяло одъ тихъ листівъ: и якъ Іеремія, ще молодымъ та жвавымъ, у Саратові, у місті не столь oddаленнімъ, проживавъ та казенний хлібъ уживавъ, и объ чімъ вінъ загадувавъ, и якъ потімъ єго укупі зъ другими до громады припущено, и якъ вінъ пораду дававъ Тарасові—що писати и якъ народъ український добру вчити, які ёму книжки треба для просвіти. Такі-то ширі, народолюбиві та народоприхильні листы—ажъ на серці полегшало, читаючи іхъ. И Кулішовы листы—се весінні цвіты, вже посохлі и поблеклі, а й досі якъ весною пахучі... О, Кулішу! на що ты на свою весну мертвый покровъ накинувъ!—на що весінні цвіты отруївъ блекотою! Не вèрнеться твоя весна! —

„Не вèрнеться, не вèрнеться!“...

А тутъ друга муха цёго Шекспировича укусила.

— А чули, каже, панове, що Туловъ померъ?

— Якъ померъ! крикнувъ Гнатченко, мовъ опечений.

— Та вмеръ же-жъ, царство ёму небесне та вічный спокій: вже-жъ бачъ и въ „Труді“ и въ „Зорі“ пишуть, якъ ёго зъ великою честью та зъ великимъ жалемъ поховали.

Дуже уразила всіхъ ця звістка, а найбильшъ усіхъ — Павла Гнатченка, яко друга и іскренніого тому покійникові: — якъ схиливсь на руку, то мало чи не ввесь обідъ такъ и просидівъ сердешний.

И обідъ не въ обідъ вийшовъ. А той обідъ мусивъ бути не такимъ: бо мы зібрались мале Галиня у далеку дорогу проважати, туды, на рідну Україну, де — вже

*Встало весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквічала ії ристомъ,
Барвинкомъ покрила;
Де на полі жайворонокъ,
Соловейко въ гаї
Землю убраниу весною
Вранці зостричають *).*

Туды, „на тихі води, на ясні зорі“, де у глупу північъ —

*Кричатъ совы, спить діброва,
Зіроньки сіяють,
По-надъ шляхомъ, щирицею,
Ховрашки гуляють... **).*

Онъ куды мы ії зібрались проважати, казавъ бы — козака за Пороги.

А тамъ подали й шампанське, та замісць того щобъ пити проводини й за здоровья — пили Тулові на вічну память, та й батька Тараса згадали, й Куліша не минули — тежъ покійничокъ вже, бо мені такъ здається... Усе мертвці... И Кулішъ мовъ усопший передо мною, бо я ёго шире любивъ.. Утонувъ Кулішъ у незнаемімъ морі...

И впала мені на думку утоплена Офелія и друга утоплена — Гудова Томасова, того Гуда, що співавъ про „Сорочку“, — згадалась ця Гудова „утоплена“, про котру вінъ зъ такою щирою ласкою каже:

*) Шевченко „Гайдамаки“.

**) Шевченко „Катерина“.

*Окажите усопшему вниманіе,
Поднимите ее поскорый!
Это хрупкое было созданіе—
Прикасайтесь бережно къ ней.*

И стало въ мене на душі такъ важко, такъ гірко, наче бъ то й справди на серці въ мене лежить покійничокъ, та такий дорогий, близький, моему серцю щирий та незамінний. Та вже певне — думаю собі — се не Туловъ — ёго я й зродувіку не бачивъ...

Кого жъ жаль? Який мертвець на душу мені холодною кригою приваливсь?

А! згадавъ, хто въ мене та й у цілої України дорогий покійничокъ: се жъ бачъ не хто інший, якъ Кулішъ, Панько мій любий, той Панько, якому саме передъ своею смертю писавъ другий славный покійничокъ — Гулакъ-Артемовський:

*Та й хвацька жъ колись була
Козацька мати!
Эте! була—та поплыла:
Ії не вертати!
Не слинь, Паньку, й не журись.
Журба не поможе.
Возьми Ісалтыръ та помолись—
Полегшає може...*

Такъ-такъ: се Панько вмеръ для України — отъ який покійничокъ приваливсь кригою до моого серця. И такъ же-жъ мені бажається зъ жалю гукнути зъ Гудомъ на всю Україну:

*Покажімо жъ усопшому ласку,
Поховаймо Панька козака!
Се бувъ щирый козакъ—и такого
Вже не буде другого Панька.
Вінъ Тарасові другомъ бачъ звався,
Щиримъ другомъ и Галці вінъ бувъ:
А теперъ у переднімъ кутку за кордономъ
Вінъ и рідину матіръ забувъ.
Покажімо жъ усопшому ласку,
Поховаймо Панька козака:—
Мы труну ему въ серці збудуймо...
Въ Україну бачъ доля така.
То потурчиться інший зъ неволі,
Нкъ потурчивсь Илля-потурнакъ:
То, культури шукаючи й болі,
До лхівъ помандрує козакъ.*

Бувъ у насъ и Юрсько Хмельниченко Венжникъ,
И Мазепінка, й Орликъ Пилипъ...
А тепер бачъ Кулішъ за кордонъ перелинувъ,
Мовъ въ чужee болото куликъ.
Вінъ шукає культури и волi...
И за те не корю его я,
Якъ его докоряють русини,
Мовъ „теллята“ *) свого бугая.
Вінъ шука „танцюристого раю“ —
Того птичого бачъ молока,
Що паны колись хлопамъ давали...
Отъ! — торішнега снігу шука!
Пожалімо жъ бідного брата!
Гукнемо скорбнимъ голосомъ мы:
„Щось велике у лісі издохло“ —
Не „Тюхтій“, не „Чванько“, а „зами“?
Ti сами, про котрого казали:
„L'Ukraine — c'est Kouliche“, — тi сами,
Що Тарасові чуба намъяли
За его „полуп'янні“ псальми;
Ti сами, що й Миколу старого
До живыхъ печінокъ дойняли.
„Оберемокъ книжокъ“ написали,
И — въ „танцюристий рай“ утікли...

- Царство жъ ёму танцюристе — тьфу! чи пакъ небесне.
— Та тю бо на васъ, Данило! каже Шекспировичъ: — хиба
жъ вінъ умеръ?
— Ні — не вмеръ, а пыха задавила, буркнувъ старий Гал-
ка: — вінъ ще живий — живъ-живъ...
— Се бачъ якъ про того Булгарина ще покійничокъ Пуш-
кинъ сказавъ:

„Живъ, живъ курилка журналістъ“...

- Та такъ же-жъ: — вінъ ще й не такъ проявиться — у єго
сили на десятёхъ стане.

Оттакъ побалакали й пожурились по „бідолашному авто-
рові“, якъ вінъ самъ себе называє у тій Крашанці:

„Се хрістосування зъ друзями й ворогами бідолаш-
ний авторъ, стоячи міжъ Сціллою й Харібою, благо-
говійно присвячує слобожденямъ одъ нашої великої ту-
ги мученикамъ чоловіколюбства — Тарасу Шевченкові и
Адаму Мицкевичові“.

*) „Теллята“ обізвавъ русинівъ Кулішъ у „Крашанці“.

Де вже не бідолашний! Чимъ ёго доля краща тієї, яка дostaлась тому італіанському великому поеті, що, утерявши своє отечество,уввесь вікъ по чужині блукавъ?

— Та не краща жъ.

— Ни — краща, каже Шекспировичъ: хочъ и въ нашого Куліша за спиною зостався „потерянный рай“ — рідна Україна, за те жъ у ёго свій „танцюристый рай“ *), а въ того й такого не було.

Та й злый же жъ цей Шекспировичъ! отъ злука,—та й куса все спотиньга.

Оттакечки побалакавши зъ землячками й пожалкувавши по бідному Панькові, вже уночі повіявшись я додому. А бідолаха все зъ головы мені не виходить. Часъ бы й спати, бо геть-геть вже перекотилась нічка за північъ; вже й другі півні проспівали, — а мені все щось не спиться: то „утоплена“ передо мною стоять, а зъ чорної сукеньки її та зъ роскішної косы вода такъ и дзюрчить; то Кулішъ стане передо мною — и наче бъ-то вінь не живий уже, а мертвый, тільки жъ ёго й мертвого земля не приймає, мовъ того Юрська Хмельниченка.

Господи! за що жъ — думаю — така напасть на ёго, бідного, така велика кара? — А вже жъ вінь не продававъ нікому своеї рідної матері, й своеї рідної мовы не одцуравсь, а за її жъ бачъ права постраждати мусить. За що жъ ёго рідна земля не приймає? — Що вінь за Каінъ? — Покинувъ вінь свою рідну землю наддніпрянську, бо вона вже ёго після того якъ вінь покинувавъ зъ Тараса, зъ того батька Тараса, котрого бачъ теперъ самъ же называ „мученикомъ чоловіколюбства“, — покинувъ її, бо вона, кажу, рідна земля, ёго вже не приймала за свого сына, а ті, молодші браты ёго, українці, котрі ще безъ штанівъ ходили, якъ слава Куліша, мовъ та козацькая слава, „по усёму світу дыбомъ стала“ (отъ чудна „слава“! — мовъ мала дитина „дыбки“ стала) и котрі по Кулішеві жъ вчились и читати й писати „кулішовкою“ та й бути кревними й щирими українцями, — такъ и ті всі одцурались ёго й одкаснулись. Отъ и перелинувъ вінь мовъ итица уосені. Такъ и та жъ земля —

*) „Танцюристый рай“ бувъ бачъ у Польщі й Україні підъ поляками („Крашанка“).

закордонська—такъ и та бачь горянська Україна—Галичина—и та ёго не прийняла, по писанію: „къ своімъ прииде, и свои ёго не прияша“, за що вінь и облявъ усю Галичину черідкою, а галичанъ—русинівъ—„телятами“.

Отъ—бачь такъ и стоіть передъ моіми очима блідый-блідый, худый та пещасный, мовъ той старый-престарый коняка, що бувъ колись боевымъ конемъ, баскимъ та гордымъ, а потімъ, на старости літъ, водовозною шкапою зробивсь та й возить воду чужимъ панамъ, та и лльє ії на чужі колеса, у чужі лотокі... Бідна, бідна шкалина!

Та геть-бо, сгинь, Кулішу!—дай мені відпочити. Онъ вже й треті півні співають.

А кругомъ тихо—тихо, хочъ бы собака тобі прогавкала. И въ мене у покоі тихо—тихесенько, хочъ бы цвіркунъ тобі у комині обізвався—такъ тихо въ мене.

*Бо въ мене діти не кричатъ
И жінка не лає,
Тихо якъ у раї,
Усюди божа благодать—
И въ серпі и въ хаті...*

Такъ ні-жъ бачь—не тихо: тихо тілько въ хаті, а на серці не тихо щось: то „утоплена“, то Кулішъ стоять передо мною. Та й сонъ не йде до мене... Де жъ ходить мій сонъ?

*Ходить сонъ по улиці
У Даниній кошулиці...*

Та годі-бо! се такъ колись надо мною мати співала...

Де жъ мій сонъ?—Та може и ёго Кулішъ зарізавъ, якъ той Макбетъ зарізавъ свій сонъ. Такъ я жъ нікого не різавъ!

А! такъ онъ-воно може що: се Кулішъ самъ себе зарізавъ, а мені й жаль ёго. А „утоплена“—се не Гудова „утоплена“, а се „слава“ Кулішова—оце тая „утоплена“:—утопівъ вінь ії самъ у Леті забвенія, утопивъ, не пожалівъ, мовъ той Гонта зарізавъ своїхъ дітей.

Иди жъ відъ мене геть, утоплена! Иди-бо й ты, Кулішу! Я хочу згадати тебе другого, якимъ ты бувъ живий та молодий. Ще вчора я читавъ твоі давні листы до мене—більше двадцяти літъ якъ вони писані були до мене. Ще я бачъ проживавъ тоді у Саратові, а Галка вже покинувъ Саратовъ та

славы лицарства добувавъ на каѳедрѣ, мовъ той козакъ підъ стінами Цареграда.

А вже й пожовкли ті листы Кулішовы, пожовкли якъ листъ уосеній, якъ и серце ёго теперъ десь пожовкло й посохло.

Ось одинъ листъ: — року божого 1861-го, 9-го січня.

„Ніколай Івановичъ (се бачь Галка Іеремія) писаль къ вамъ недавно объ українскомъ словарѣ, приготовленномъ мною къ печати, и просилъ сообщить мнѣ ваше собраніе словъ. Я съ своеї стороны убѣдительнѣше прошу васъ помочь мнѣ въ этомъ дѣлѣ...

„Ніколай Івановичъ хлопочеть о перемѣщенніи васъ въ Петербургъ на каѳедру нової русской исторіи. Это будетъ прекрасное событие. Тогда мы примемся тутъ гуртомъ за дѣло. — Лекції Ніколая Івановича о Выговскомъ производять на публику сильное впечатлѣніе. Жаль, что вы ихъ не слушаете: новый свѣтъ проливается на жалкую нашу гетьманщину. — „Основа“ выйдетъ дня черезъ два“.

Онъ-що колись мы загадували! — український словаръ. — А онъ Україна ще й досі жде ёго — того словаря. Та спасибі добродію Галці: вінь вже й скарбъ передавъ академії на той словаръ: чи скоро жъ то діждеться ёго Україна й славянська наука? Поживемо — побачимо.

А моя каѳедра нової руської исторії...

„*Эге! — була — та поплыла...*“

Ії не віртати“.

Ой Кулішу! Кулішу! — „Новый, бачъ, світъ проливае Галка на жалкѹ нашу гетьманщину“. — А чи не вы жъ-то, добродію, черезъ тринадцять літь після сёго пошили того жъ Миколая Івановича міжъ „іноплемінники“ за те саме, за що оце въ листі до мене хвалите й славите ёго, чи пакъ хвалили й славили, якъ хлопці на Різдвѣ?

У П-му томі вашої нещасної „Возсоединенної Русі“, стр. 172, вы пишете:

„Авторъ „Богдана Хмельницкаго“, въ З-мъ изданіи этого сочиненія (т. I, стр. 211), говоря о битвѣ казаковъ съ Гасанъ-агою, создалъ небывалаго у казаковъ атамана Килея. Онъ говоритъ: „Казацкій атаманъ Килей

choro, tra me tare choro, arte ero, Tapacorito, ayaholo upyra
il nopalhira, Rocmapoba.

„MORIO“.

"Хаје Мирјанова ти аз да не се смотриш на мене! „Моја љубав је већа од свога живота, а једно време ће и то да буде!“

"Locusta Bam - nine - insecta № 2-и кн. "Ochobi",
которая была представлена в Канаде в 1900 г.
и получила там золотую медаль.
Все эти виды были описаны в 1900 г.
и опубликованы в журнале "Entomological
Record" в Лондоне.

A otoz sapasib bri upointatee jincib, kottpin nucarb jio mehe
K'yjimt came y ton jehb, nrb Tapaca noxobaro — porry 1861-ro,
MOTOTO 28-ro.

И тип тирана и языка моего Якаби, типы и языки, most piyonyя kpaю noсжyжyти, яvan upoctrhak joyant „me-rotobopamoi nini“—xuяa яxyoноlo.

birth ero".
 tarb, kart nft r3lymatera — ecji r3lymatera — nompa-
 "Ochorb", a tarb, kart a ero intajb b p3younicn, nji
 horbeci n3b "Ochorb") he tarb, kart o3b arntca b
 srojehie hanematajba ramero "3eonda3a" (n 3pytia ram
 jekun ("metejnrebr"). Ja upomy racb upnigatb nft jo-
 y3pntc n3b upnigatramaro ar3emujapa ero xim3phon3 ro-
 choco6omk k3nrotropam3n minn b happyt, kart a3o ra
 miko k3nrotropam3n. Oth ykt mholo nyctn3t a3nka
 "3eonda3a" b 6pmopkaxb ja3 paemujakan b Y3panif
 te noeky faktotyak hanemujaky hanematajba ramero
 copyto mymy. Emje bott o nemt a racb nomomy: nosora-
 "bjaroxapio racb sa jorabap. Birth ero y3cja3intj mjo

1861 po3y, motoro 12-to:

O tarhxt-to "metejnrebr" birth n nime jo mhe tolo w3t
 ekintukie noeky crity n conu;

A xto poecyctnrb no Y3panih tnx "metejnrebr", mo n joci
 cboleo "boscejnehhijo Pyctio", a notimt n "Kpamahro".
 m3nchta elo, m3obt runjho 6yjo, arr ero c6ot a3t lpmajn, ta bce
 choninpla, tra h jolpmajn jo tolo, mo birth m3onybr im3 y-ri3
 ceptua jomntb ta moek k3pohio li3eo n nime ja3 pi3horo k3pao, —
 sanb, ua komama bke j3ia emy y-ri3. Birth k3pob n3b c3oro
 boni he mokayiotb, mo bke h to3i, g3pmt j3au3an j3t h-a-
 ott xoyb h3i h3i jnctia ero jo mhe, mo a temepb 3pyryio — xna
 gojotomk bopori tarb n torrytpea — 3richo, 3arnjen 6epytr.
 6t birth he poginrb, a bke k3pyromk ero m3obt ta komama hajb
 A bke j3i m3oyjh tara Y3pania jogn: je 6t he 6yrt, mo

(E3hart, ott Maret. XII, 34).

"mopok3ehia exxjhobal rado mokte j06po l3ar3gatn, j3n cym3?"
 "uramien 3a6onti". Tarb kognicn n Xp3t3ocb cr3aabf fapnec3atb:

A xto etr ero sha! More ceii in updnmbt, ta mri
ero he ihzhan. More ceii in updnmbt, ta mri
updnmbt Kyzhut. Crazado go: "kameh", ero ke hegferoma sneyy-
mijn, n ton of ro riarb ylyy". A pychti imr uphegferin, za
mo right n hazzaret ixt "tejatam", y motopimx tba logoia

A TO XOXP OI¹ H OME MICE 3H ELO NOCJICJORPA NRP UEPBOMY
BUNJAHIO "TANJAMAKIBI": KAMYAN UPO TE JUNO, MO TOJI CMTTRAO
HOGIPMY H YKPAHY, BINTH JOJAE: "CJABA BODY", MO MNHJO; A
HEJTO KEP BRAJAEW, MO MR OJHOI MARPEI JUTN, MO MR BEI CRA-
BNE—CEPUE GOJUTP, A POORAYBART TPEDZ:—HEXAH GATAH CJHRY
N HYYRN, MO GATPN IXF MONUKHNGP,—HEXAH GPARATOPIA SHORY

Ado y Jiporoy jicui (Bee upo ty we uporjatty "fotimuny":
Boaunt cepue arts siadaemus:
Cmapaxx caadeahs oimun
Bunauce kpoetio,—a xmo gunehs;
Fcehdaen, eayimun;

*Tpe6a npoet 6pama, npoet...
Tpe6a npoet 6pama, npoet...*

To see drama, many see drama;
Also see drama, many see drama;
Wann es da gمامه، —
Hi—ne ekian, ne xomian —
Tpedea possedamcar;

Офф-шоу раке "Лпамара". За то что мы это получимо
чило ит камою "Кпамарко"? Нича же рона не те раке, who
тапачи рожиц карабы "Лпамара", нарын наих тие
ротимаро".

na regurgitare cibi a loro tra i pomeriggi e i mezzanotte minuti

УПЛОДЫ ЯБЛЮ ИПИХ Н "АПЛУ АПЛА ОГИМЕТ", НЕ В НЕПРЕВ
УПЛУЧНН ЗО СВОЕ СЕПУА ПГИНА. ДЛОСТИО ЕСТЬ ОЖИ
НЕР ПИДИ — ТИ, ПГИНЕ, ОГИМЕС ЗА МОИНОМ; ТИ, МОИНЕ,
УПЛУЕ АДОНН ОЖИНН НА АПЛУО, АДН ЯОЦИ МИХАИЛ. ОГИМЕС
ОПАРАМН БОПОРАМН: "НОУИЯИСС", ОПАРН! НОХПИТОССИСС! — НЕ
НОРН НА СВОЕ СИРН ЛОГОРН. XНДА ЭКС САМА "КПАМАННА" НЕ КАМЕ
НЕ ШАО — МОКЕ И НЕ СПЛАВЕ: — МОКЕ БИХ НДЕРЕ НОРНН БИ-

ПРИН, МОКЕ ТА АЙКА МОИКА ЕСТЬ ИХ ЯРПАМН НАХАД?

ОДН ТИХХ БИХИХ БИХ КИДЕЕ Я АЙКА МОИКА ТА МЕ И ЗА АЙКА
БАЕ ИХ СВОЕИ СИБАДИ ЛОГОРН? — ЗА МОДОХОДИ ЯРПОРИ БИХ
ТЕЛЕПР БИЕ МОКЕ СИБЕПРИН? ЗА МОКЕ БИХ САМ, КАКИХ, СПР-
ПОДОХТИ. XНДА ЭКС СИ ДИКТИ — НЕ ЯРПОРИ БИХ НА ЕСТЬ ЛОГОРН,
БИХ МУПОДО МОДОБИО ЗО ПИДОРО РПАО, ЗО ПИДОИ МОИА, ЗО НА-
УПА", — ТИХА И НА АЙКА ИХ ЕСТЬ СЕ ГРУТЕЕ УПА — ТАБН И ЛОПАТН
"ХАМА НАПОДОХТИ", — "КПАМАННА", — "КПАМАННА"

МОДАИ НАМЕИ НАПОДОХТИ".

БАНТЕ МЕНН. АБОС-ИНО УПЛУЧНН РИБЕРН НОПАЛОТАМ НА
МЕЕ, КИДА ЕДИ НУДН. — ДА ХПАННН РАСТ БОЛ. НЕ ЗАБИ-
КОПАЯ ЙСИИППНТ СЛО ГЛАДО, ПФИМЕЛНН НЕ МОИМАДО.
БОНДН И НАПЕКАИА! НИРОГАИ НАХОДННТ НИМЕТ СЛАДО,
И БОКЕ! КАКИЕ МОИИНСК РАСТ БАРАД "ОЧОРИ" НА МЕНН —
СВОИ "ЛПАМАТЫ", УПЛАБИРН РА НЕИ УПЛУЧННН МИКТИН —
СВПН. — НА АИХХ СА БИЛДНН РА СОКПАМЕХНОМ РИДН
БЛДН, ЧУООГИИИ БИДНН РА СПЫДН РА НХХ НИХНОМН
НИРОГАИ НАХОДННТ УПЛАБИРН ЕМЕ ХОЛ ОЖИНН ЕДО-
ТОПНО РИДНН, КАКИЕ НИФО УПЛУЧНН, ЕДИ ИЗ РИ-
ТОМК ДА МЕНН УПА, КАКИЕ КПАМЕСКАИ СОБЕСЕДНТ. БИ-
ЛОПАТАМ НАПАДННН НЕДЕСИИ МОИСКОРО РА ТАРОМК СВА-
НЕМН И НЕДАТАПЕСА. НО МОИСКОРО СВА БАСТ, — НЕ ХОДИ РАСТ
СЛОМК АЙПАДНН НЕДЕСИИ ТАКИ МОИСО, ИХ УПЛУЧНН РА
ПЕТОДОБИА СКЕДАПЕСА МОИСИИ УПЛАБИРН НЕ ОДИСТ НЕ-
ХОДА ОНА ЙТРЕПДИСА, ТОДА МОИ ПАСПИРН НЕ ОДИСТ НЕ-
СВОИ. И ЕМЕ ЖАМС СЛАДЕСИИ ТПН И МОИСО ГПОУИ "ОЧОРИ".
ИНЕПАДПЫ ОДН МОИСОСИИ — СИДАИ НЕДОПОКЕДАТЕЛН
ИХ НАМЕИ НАПОДОХТИ, НАХ МОНХ СИДАИ СОХПАННН НАМЕИ
МОКЕИ НЕДОПОКЕДАТЕЛН АЙПАДН. НАХ МОКЕИ МОИСО
СЛОМК, ИХ БОРДЫРН ЕА ПЕДАПОДА ОПАСОБАДОС НИФИЕ О

Цитаты из — и супруги ее японские коллеги изучают японский язык, чтобы лучше понять японскую культуру.

1861-ro poory, motoro l-ro.
Otb. nepejio mnojo. li jypyjini Kyjiminty jncty jo mne, toro
nremehinty celi" ... "N ton of camaphinty".

To the monk's "fidelity" he replies: "Him, in the tradition of his order,
he is every day a member of the community?"—Hixton—In turn
the monk answers him: "... "In the campaign",

It is a well-known fact that many modern experiments have been conducted by the use of the same apparatus as that used in the experiments of the author.

The acts do no mitigatenicemurder by giving degrees of homicide.

Синхронизација је рачунајући промене које утичу на синхронизацију, а не на њену структуру. Синхронизација је врста која се користи за синхронизацију једног компјутера са другим компјутером или са периферијом. Синхронизација је врста која се користи за синхронизацију једног компјутера са другим компјутером или са периферијом.

A mo tamh samicup iogoda Kini upoñtaro he te, tamh to
upocra nomura: bri camn, jolopojio, rapanib shate, mo cta-
pith Tazza jarbo bke tipoxn hejogarae. He bke emy jo back,
spakolo! Y back oyi opjhni, eth n kphja. A bkh train ha jinxo

“He-Runnun Jiojpmi!”,
He-He-niki! Oth yke hi is Bejpmokhi-
He kke tam, Jolgojijo, He-he-niki! Oth yke ta mord tol Cabra Hajmi-
Mi Mocui-naham isb ojhej jokken icte ta mord tol Cabra Hajmi-

gurca na kope cť typem krmek s arolo Laccachomt a pasouňt
elo". Pýromnice, nzb krotopouň mottěhni kontinentej 33-
mistrovářt horšíh krotopřečerí -fárt-, hntáteci, ha j.
106, takz: "Kozákow dñeprowyč 30 czátek, iakom w. k.
mcí označil, bylo na morzu, i nje daleko Ríthei mleli
potřeb z Hasan aga turcynam", Takmík ořpašom ropot
Kutia uperpatnica br atramaa Kntéa! Tak-to gřbarst
kyjapeho mnečt krotopio yjelo hapořal Březina 3em-
monho pdena, kolja totz kte mottěhni kontinentej
he cymectryiomink a hebrožomink br ykpánicekom
jistrik jzoromt de-he-nuu. Qto ctronch atramaa Kntéa n
H. N. Hoc tömaapoy, kavt monamehnu, ykpánich 3a-
jukony, he cibijet hanc 3a6ontice. Hpt, cibijet;
jepřen y neperit samopoklher. O takz mejori, mon-
jistrik jzoromt de-he-nuu. Qto ctronch atramaa Kntéa n
he ořachntějno; ho oth haněatatz br tpečt n3jazhax
kptuz, nočt ero uygirion jekuň, qto ero ořachne
M., ykpánich, he cibijicca cošhartca br hechanin hero-
hnyj, barbemycia upocrbint hact no atomy upějmetý,
Bunžo, káketci, qto hechanin jza hero n 6tih he mokett
Br takomt he myjapehont jtip, kavt necopia učadkose. N
to uparja: qto mi -hapoř mottěhni; hora hajymeneči
mokett o čest georo, takz hant yke ořachnta bco
many užholotyio -n monin mi merojatb no cpty de-

изъявляется сознаніе, что Тарасъ не любилъ поляковъ и имѣлъ на то право.

„Тѣло его хотять перевезти въ Украину, сообразно завѣщанію, выраженному въ одномъ изъ его стихотвореній:

*Якъ умру, то поховайте
Мене на могилѣ
Середъ стену широкого
На Вкраїні милій, —
Щобъ ланы широкополі
И Дніпро и горы
Будо видно... и проч.*

„Изъ профессоровъ одинъ Пыпинъ москаль проводилъ Тараса до самой могилы пѣшкомъ.

„Трудно рѣшить, кто виновать въ томъ смятеніи, какое царствуетъ въ малорусскомъ кружкѣ, о чёмъ пишетъ вамъ Кулишъ. Что касается до меня, то я нахожусь и съ Бѣлозерскимъ и съ Кулишомъ одинаково въ хорошихъ отношеніяхъ. У нихъ разные вкусы: напр. Кулишъ хотѣлъ, чтобы „Три-дні“ Марка Вовчка не помѣщались, ставя ихъ ниже всякой критики; Бѣлозерскій напротивъ превозноситъ эту повѣсть. Еще прошлый годъ они не ладили. Теперь уже не бываютъ другъ у друга, и Кулишъ участвуетъ въ „Основѣ“ и бранитъ ее, Бѣлозерскій бранитъ Кулиша и помѣщаетъ его сочиненія въ „Основѣ“. Много помогаютъ ихъ нерасположенію и семейныя отношенія Кулишъ человѣкъ очень честный и прямодушный, но самолюбивъ до чрезвычайности. Бѣлозерскому не хочется быть подъ его ферулою. Такимъ образомъ съ одной стороны часто Кулишъ произнесеть судъ черезъ край, съ другой — Бѣлозерскій не послушается Кулиша иногда и напрасно, когда бы слѣдовало“...

Це писано було 1-го березозолу.

Отъ изъ сёго то листа вы сами здорові зрозуміете трохи, що воно таке есть сей Кулішъ. Не дурно сказавъ ото Галка, що „не вмеръ Кулішъ—пыха задавила“. Пыха—„самолюбіе до чрезвычайности“ — отде лежить отрута цілого життя ёго, а найбільш якъ комашня (не кажу Білозерський — сей не изъ

комахъ) ёго роздратує, ховаючись по кущахъ... „L'Ukraїne — c'est moi! — „L'Ukraїne — c'est Kouliche! — отъ-що написано у ёго на прапорі. Якъ Дорошенко колись хотівъ верховодити надъ тогобочною й надъ сёгобочною Україною, таъ и Кулішеві бажалось верховодити и въ „Основі“, и въ Україні, и въ літературі — на суші й на морі. Сущий Цезарь: першимъ у Мотронівці, абы не другимъ въ Петербурсі, а кольми паче у Львові... Зъ того жъ самого — нігде гріха діти — вінъ потімъ силкувавсь выбити зъ сідла й такого старого козака, якъ Іеремія Галка, та й думавъ собі, що таки выбивъ ёго своею бідолашною „возсоединеною Русью“, та не те що думавъ, а й натякавъ на те, кажучій, що колись и Ахилль зъ Діомедомъ силою помірялись підъ самими мурами тієї Трої та й доспіхами помінялись. Вінъ вже думавъ, що на єму золоті доспіхи, а на старому Галці — мідні. Ань вийшло не те: самъ бачъ убравсь мало не въ личаковій доспіхи, покиваючи п'ятами изъ Петербурха, мовъ той Еней изъ Трої.

А жаль — ще разъ скажу: Кулішъ — се не абы яка людина; такихъ и у-день зъ каганцемъ пошукать, якъ той химерний Діогенъ шукавъ чоловіка. Кулішъ — ёго у смітті зобачишъ, якъ золото: вінъ — велика таки сила, велика душа. Та тільки гордость ёго велику душу задавила. Читаючи ёго нещасну „Історію возсоединення Русі“ та й інше де-що, такъ и чуешъ, якъ вінъ, мовъ той фарисей у церкві, благодарить Бога: „Боже, хвалу тебѣ воздаю, яко нѣсмъ, якоже прочіи человѣци — или якоже сей мытарь... Що мені Шевченко! що Костомаровъ!

„Если бы возможно было всѣ произведения Шевченка пустить безразлично въ дешевую распродажу по Українѣ, то само общество явилось бы на току критики съ лопатою въ рукахъ: оно собрало бы небольшое, весьма небольшое количество стиховъ Шевченка въ житницу свою; остальное было бы въ его глазахъ не лучше сору, „его же возметаетъ вѣтръ отъ лица земли“. Отверженіе многаго, что написано Шевченкомъ въ его худшее время, было бы, со стороны общества, актомъ милосердія къ тѣни поэта, скорбящей на берегахъ Ахерона о быломъ умоизступленіи своемъ Усе менеться, одна правда зостається, говорить наша пословица“ (Ист. воз. Руси, II, 24—25.)

Вона, ця „правда“, й зосталася, тільки не Кулішеві досталася, а тому, кого вінъ докорявъ буцімъ-то неправдою.

Нехай же „общество“ вийде зъ лопатою на тікъ критики и, провіявиши усе, що написавъ Кулішъ, отбере тільки добре зерно, а куколь кине свинямъ, и тоді вже окаже „милосердіє“, тільки не Шевченкові, бо вінъ въ „милосердії“ не нуждається, — а Кулішеві, бо вінъ „Крашанкою“ своею хочъ трошечки спокутовавъ свій тяжкий гріхъ передъ несмртельною и вічної славы достойною пам'яттю Тараса, постановивши єго рядомъ зъ великимъ Мицкевичемъ и назвавши єго тимъ, за кого й мы єго почитаемъ.

Спокутуйте жъ, добродію, вашъ гріхъ и передъ русинами, бо вы жъ сами христосуетесь зъ дрѹзями й зъ ворогами, якъ сами здоровенькі знаете й про те пишете. Того бачъ требує одъ васъ ваша свята миссія, яко миротворця українцівъ зъ поляками, за що вы великої славы добудете, бо сказано: „блаженни миротворцы, яко тіи сынами Божими нарекутся“.

Вы бачете, що я васъ не докоряю — ховай Боже! — бо я васъ давно шановавъ, ще змалку, ще тоді, якъ вы мене, ще молоде тоді хлошъ, й не знали, а я вже васъ знавъ и поважавъ, якъ свого учителя. Я тільки вамъ, про васъ же самого, де-що розказую „на споминъ давнёго“, щобъ и другі те знали, для кого зосталось досі дорогимъ ваше „давнє“.

Такъ отъ, панове, — не полінуйтесь прочитати ще одинъ Кулішівъ листъ до мене изъ того жъ „давнёго“, року 1861-го, березозолу 28-го: — и сей листъ не мусить пропасти изъ історії української просвіти, бо вона теперъ ще хочъ въ пелюшкахъ пручаеться, а все жъ таки прийде той часъ, що й вона на своїхъ ніжкахъ бігатиме, а наші унуки ії и въ чботяхъ побачуть.

„Теперь вы понимаете — пише вінъ, все ще роздратований комашнею — что такое редакторъ „Основы“; но вы еще не знаете, что онъ помѣстилъ мою статью о критикѣ какъ-бы изъ милости. У меня есть его увѣщательная записка, въ которой онъ предостерегаетъ меня, какъ ребенка, отъ неловкаго акта въ литературѣ. Смѣхъ и горе! У него есть люди, которые поддерживаютъ его въ его жалкихъ заблужденіяхъ, а Николай Ивановичъ поз-

воляеть ему съ собою спорить, подобно тому, какъ иной Бровко допускаеть глупаго цуцыка теребить себя за уши. Это его ободряетъ чрезвычайно, и онъ держитъ себя въ отношеніи ко мнѣ, какъ начальникъ отдѣленія къ столонаачальнiku, что, разумѣется, не мѣшаетъ мнѣ видѣть въ немъ канцеляриста, взявшагося не за свое дѣло.

„Мы съ Н. Ив. намѣрены возобновить „Вѣстникъ Европы“. Конечно вы будете нашъ сотрудникъ? А между тѣмъ, если вамъ случится написать что-нибудь вродѣ „Звонаря“, то дайте мнѣ для второй кн. „Хаты“. Я хочу издаватъ „Хату“ ежегодно до тѣхъ поръ, пока наконецъ она превратится въ периодическое изданіе, какъ и было мною предположено. „Основа“ противорѣчить моему идеалу украинскаго журнала; я хочу сохранить его въ „Хатѣ“.

„Въ З-й кн. вы прочтете отрывокъ изъ „Хмельницини“, которая скоро выйдетъ. Интересно знать ваше мнѣніе. Перевожу „Положенія“ о крестьянахъ на украинскій языкъ съ Высочайшаго соизволенія. Какъ бы ни быть несовершенъ мой трудъ, но фактъ самъ по себѣ важенъ“.

Якъ бачете — Миколай Ивановичъ ще wysoko стоїть, въ Кулішовихъ устахъ, на своему пьедесталі: ще бачъ Кулішъ єго зъ того пьедесталу не зіпхнувъ — вінъ ще бачъ Бровкó, великий собака, а „инії прочії человѣці“ — се цуцыната, тільки одинъ Кулішъ Рябкомъ wyglадає та якъ и Гулаківъ „Рябкó“ и у-день и въ-ночі пильнує та доглядає українського добра.

А заміри выдавати „Вістникъ Европы“ — хиба се не заслуга передъ исторію? А перекладъ „Положенія о хрестянахъ“ на українську мову — не вже-жъ и се не велика заслуга передъ українськимъ народомъ и єго исторію? И я перший шанку здіймаю передъ такою минулосттю чоловіка, которому теперъ пишу оцю одповідь, може трохи й жорстку, та за те щиру й прихильну.

Такъ стояло діло до 1862 року. Хто не зна, яка потімъ хуртовина пронеслась надъ цілою Россіею й надъ Україною?

Українське слово замовкло... Усі ті „Основы“, й „Хаты“, й „Граматки“, й „метелики“ — усе дымомъ та курявою розвіялось...

Кулішъ переїхавъ у Польшу — послужити ділу визволення свого й польського народу изъ крепацьства. И се ёго заслуга передъ народомъ — ще одинъ изъ лавровыхъ вінківъ на ёго голові, и вінокъ, котрого ні исторія, ні люде зъ тієї головы зняти не зможуть.

А потімъ Кулішъ зникъ кудись — мовъ и сліду ёго не стало: — десять літъ мовчавъ вінъ, мовъ воды у ротъ набравъ, — отиде въ свою Мотронівку якъ той Гарібальди — нехай надъ нимъ земля перомъ! — на Капреру, або той Цинциннатъ до свого плуга й рала.

Щожъ вінъ робивъ у Мотронівці? — Не знаю. — Де-що й знаю одъ ёго самого, та це все таке, що до исторії української просвіти немає особливої сили. А зъ того, *що було пітімъ*, можно вивести, що вінъ у Мотронівці „бѣ искушаемъ отъ діавола“... А *що було пітімъ* — вы заразъ побачете, якъ мы й сами побачили и руками розвели.

Року божого 1873-го, улітку, Кулішъ мовъ зъ неба впавъ — проявився у Петербурсі: сущий Пилипъ зъ конопель!

И отъ-тутъ-то вінъ „положи въ сердцѣ своємъ“ написати „Історію возсоединенія Руси“. Певне, се ёго діяволь у Мотронівці іскусивъ, показуючи єму „вся царствія міра и славу ихъ“.

Отъ и написавъ!

А вже пишучи, бозна-зъ-чого ставъ адомъ дыхати на того на Галку на Іеремію, на свого жъ друга и іскрениєго. Ми бачились тоді зъ Пантелеймономъ Олександровичемъ що-день, и що-день писали одинъ до другого про се й про те (я тоді вже живъ у Петербурсі). Частенько жъ таки бачились и зъ Костомаровимъ. Бачу собі — дыше Панько адомъ на Миколу, а за що — Богъ ёго знає: певне за те, що Микола не такъ исторію пише, якъ бы того Панько хотівъ. Що воно було такъ, видно хочь-бы й зъ оцієї маленької цидули, що 4-го березозолу року 1874-го одібравъ я відъ Панька. Пише до мене:

„Благоутробному макосѧтелю (се бачъ тимъ я макосѧтель, що пишу на лихо собі дуже дрібно, а Панько пише, мовъ горохомъ сыпле) сѧтель съмени конопляного зdravія и благodenствія желаетъ.

„Вечеру грядущу, пребуду въ чаянії пришествія ма-

косбітельска, да течевъ купно къ съятелю плевель чернильныхъ и сметія бумажна, его же мужіе книгодѣльцы, преизлиха смущають, прегворяютъ денно и нощно въ удобочтомыя словеса“.

Чуете бо, куды патяка? — Мы збралисъ вечеромъ йти до Миколы, такъ отъ Микола-то й есть той „съятель плевель чернильныхъ и сметія бумажна“...

Уразуміли, панове? — Усе те бачъ що писавъ Микола — усе те суть не що інше якъ куколь и бумажне сміття... „Треба не таку исторію написаги: я одинъ зможу написати таку, яку треба... Но я — „Боже, хвалу тебъ воздаю, яко нѣсмъ, яко же прочій человѣцы“...

Скоро й вийшла *taka* єго исторія. Хто жъ ії незнає! — Тільки жъ по первому томові ще не можна було бачити, куды воно гне. Однакъ же и въ первому томі не мало вже-таки піднесено Миколі тертого хріну; одного Тарака ще зачіпляти не смівъ.

Прочитавъ я тоді перший томъ и надруковавъ де-що въ „Петербурськихъ Відомостяхъ“ у д. Корша — такъ собі — не печене й не варене, а все жъ таки додавъ, що не гараздъ було Миколу зачіпляти: буде, кажу, зъ єго й Погодинихъ зъ братією, котрі єго и въ стуші товкли, и черезъ решето сіяли, и зъ грязью замішали.

Коли засила до мене Панько листъ зъ поводу того моого писання въ „Петербурськихъ Відомостяхъ“. Пишє (14-го листопаду):

„Прочитавъ я писання ваше, любий земляче! Спасибі, що нашого брата хуторянина міжъ пісменники пошили. Се вже, мабудь, пішла мода въ панства на Вересаівъ. Найбільшъ догодили вы міні тимъ, що вказали, якого прочухана чи дяківської „субітки“ давъ я Миколі за те, що не гараздъ пилнувавъ до читання книжокъ. Теперъ хочъ бы що й почавъ навпакі мёне писати, дакъ люде казатимуть: „се — надогадъ буряківъ!“.

А вже у другому томові — крый Боже! — и Миколу й мертвого Тарака кіями нагодувавъ.

Оттаке-то було колись — гірко й згадати. А мовчать — такъ що жъ зъ того! — не мы, такъ наші діти розкажуть про те, що

у іхъ батьківъ було гіркого й жалю годного: мы мовчатимемо — такъ каміння заговорить. Таке діло!

И кому жъ після всѣго того, що оце досі написано про ці два стовпи нашої народности,—кому не впаде до думки свята заповідь покійного Тараса, котрий ізъ своеї глибокої домовини до васъ, добродію Кулішу, и до васъ, добродію Галко, выгукує сими гіркими словами:

*„Того же батька, такі же діти,—
Жити бъ та брататъся:
Ни—не вміли, не хотіли!—
Треба розъеднатъся...“*

И розъеднались. А теперъ онъ-до чого дойшло!

„Тяжко, нудно розказуватъ!“

Правда: тяжко й гірко, а треба: „nehай бачуть съни й унуки, якъ батьки іхъ помилялись“.

Що жъ воно таке есть ся „Крашанка“? Чимъ ся маленька книжечка змогла такого великого галасу наробити, галасу на увесь хрещеній миръ, и на дніпровській Україні и на горянській — за кордономъ, и усюди й по Польщі й по всій Московщині?

Чимъ, панове? — якою силою?

А перше тимъ, що се Кулішова „Крашанка“, того Куліша, котрий нібы Марко-проклятий отъ уже літь сорокъ товчеться ні въ сихъ, ні въ тихъ, и товчеться не абыякъ, а грымає мовъ молотомъ силою свого міцного слова. Другого бъ не стали й слухать, що-бъ вінъ ни кричавъ тамъ и не коверзувавъ словомъ своімъ, за що-бъ вінъ ни роспинався, а Кулішъ грымне — ёго слухаютъ, ёго читають й перечитують, щобъ або лаяти ёго, грызтись изъ нимъ якъ зъ лютымъ ворогомъ, або бува й похвалити. Те, що носить Кулішъ у себе за плечіма, у тій торбі, яку носивъ и Марко-проклятий, товчучись по неклу, — те, що лежить у тій торбі — ёго минулость, ёго прошло, те якъ-не-якъ — а ні увъ огні не згорить, ні у воді не потоне: у сій торбі лежить ёго многолітня дружба, ёго братство духовне, ёго невсыпуша праця и едина дума зъ Шевченкомъ и Костомаровимъ. Мы всі — и ті, що теперъ уже переорали гетьгеть за половину свою житейську ріллю, и ті, що тільки ще виходили у широке поле для великої общественної роботы, —

усі мы ще змалку, не бачиши ні разу ні Шевченка, ні Костомарова, ні Куліша, носили вже въ серцяхъ своїхъ нероздільно се дороге для насъ троїсте им'я: *Шевченко-Костомаровъ-Кулішъ*. Мовъ той Псалтырь и Часловець мы знали напам'ять усе те, що вони тоді написали, и у іхъ вчились орати велике духовне поле. Не вони винні, коли не усі мы зробились добрыми плугатирями: — овому бо талантъ, овому два, а овому й зась. Тимъ-то, кажу, й не однімешь у Куліша тієї торбы, котра стала вже частиною нашої исторії.

А друге те, що самъ Кулішъ — се сказати бы саме воплощеніе бідолашної исторії України. Не дурно вінь самъ каже, що „стоіть міжъ Сціллою и Харибою“. Хиба жъ Петро Конашевичъ-Сагайдачный не въ тімъ же човні плававъ по „житейскому морю, воздвигаемому зря напастей бурею“? И вінь, якъ той Святополкъ-Окаянний, стоявъ „межи чахи и ляхи“, и сгинувъ у тій Харибді. А самъ Зінько-Богданъ Хмельницкий? То вінь мовъ орелъ Прометея шарпає й роздирає серце славної Польщі, то вінь іде на Вкраїну зъ татарськими ордами, то перекинеться у Волощину, то „возсоединяе Русь“ українську зъ Русью московською, то вінь, якъ вже документами доказавъ д. Костомаровъ, на старости літъ загадує пошити себе и всю Україну въ „султановы данники“ — и пошивъ, точнісінко якъ той-же Кулішъ, „возсоединивши Русь“, пошивъ теперъ себе міжъ польські закордонники й культурнії данники польської ідеї. А Юрсько-Венжикъ Хмельницький: то вінь гетьманъ зъ ласки божої й московської й усёго народу українського, то вінь, покинувши гетьманську булаву, прикриває свое самодержавне чоло чернечимъ клобукомъ та архимандричою рясою, то знову, вже зъ ласки турецької, гетьманує надъ тогобочною Україною, и такъ-же-жъ якъ той Святополкъ-Окаянний погибає „межи чахи и ляхи“. А Дорошенко Петро? — А Мазепа Іванъ Степановичъ? — О, правъ, стонадцять разъ правъ бувъ есії, великий Дарвине, вказавши намъ на закони видового, стало-быть и историчнёго преемства. Кулішъ — историчеський образъ України, се ії тіпъ, ії воплощеніе. Кулішъ — самый тіпичный годованець цілої исторії України, се ії *summa summatur*. Черкаського вола зможе выгодувати тільки Україна и ії „ланы широкополі“, а Московщині

такого вола не выгодувати ні за що. Я сказавъ, що Кулішъ — саме тіпичный годованець цілої історії України, якими — мы знаємо — були й Мазепа, Дорошенко, обидва Хмельницькі, Сагайдачний, Многогрішний, Самойловичъ, Выговський. Не будь історія України такою, якою вона була, якою вона й досі єсть — не бути бъ въ неї місця ні *такому* Хмельницькому, ні *такому* Мазепі, які вони були, ні *такому* Кулішеві, який вінъ єсть и буде. Зъ-роду-віку Україна пробувала ні въ сихъ, ні въ тихъ — „*межи чахи и ляхи*“.

За щожъ мы станемо урікати ёго тимъ, що вінъ — синъ своєї матері й свого батька-козака, а не пана? — Скажуть: „вінъ багацько грішивъ своімъ словомъ, и словомъ міцнимъ. А „слова — діла“, якъ каже великий Баїронъ въ перекладі самого Куліша — „и та бумажечка, та ганчірочка („тряпка“), на котрій написалася хула на батька Тараса — переживе самого Куліша“. Що жъ! переживе: бо то переживе ёго јъ слава, ёго жъ и гріхъ. А вінъ дуже, кажуть, грішивъ. Правда — грішивъ и міцно грішивъ, бо міцно й любивъ, якъ та евангельська „жена нѣкая“. А хто жъ зъ насъ хочъ трошечки не грішивъ, не помилявся? Хто має право сказати про себе: „я не маю зерна неправди за собою“? Та й кому бъ на сей часъ не впадуть до думки святій словеса нашого божественного Учителя зъ шоводу онъ-тієї „жени нѣкої“: „Якоже прилѣжаху вопрошающе его, восклонся рече къ нимъ: иже есть безъ грѣха въ васъ, первѣе верзи камень на ню. И паки долу преклонся, писаше на земли“ (Еванг. Іоан. VIII, 7—8).

Такъ що жъ воно таке въ-кінець — ся „Крашанка“? Чимъ се вона підняла такий ламентъ по усій Галичині? Чи есть вона нѣякое подобіе якого-тамъ-небудь універсалу Дорошенкового: „Ознаймуемъ симъ нашимъ листомъ и відомо чинимъ всімъ, кому належить“, и де-що тамъ інше, — універсалу, которымъ бы Галичину казано полякамъ підъ ноги доплати, а бо-що? Ні — нічого такого у „Крашанці“ нема.

Ні — „Крашанка“ — се кріаві слёзы чоловіка, въ котрого уся душа перегоріла у пеклі круглого духовного сирітства. У тихъ слёзахъ кріавыхъ красивъ вінъ свое великоліке ялечко. Згадайте бо, чимъ вінъ, Кулішъ, бувъ на Україні до видання того проклятого второго тому своєї „Історії“ и чимъ вінъ

ставъ після того? Въ своїй рідній землі вінъ ставъ такимъ сиротою, такимъ „чужимъ чужаниномъ“, що, здається, бідному нічого іншого не зоставалось робить, якъ помъянути евангеліе одъ Матея, зачало 110, стихъ 5-й: „и шедъ удавися“. Тільки жъ вінъ, хвалити Бога, не подіявъ сёго надъ собою, а памъятуя святе пісьмо и рекши у серці своему — „Господи, согрѣшихъ на небо и предъ тобою“,— перейшовъ за кордонъ, щобъ хочъ тамъ найти собі те, що вінъ навіки (а може й ні) утерявъ у себе дома. Тільки жъ и тамъ вінъ не знайшовъ собі міжъ своїми горянськими братами ні щирої ласки, ні привітного слова — „къ своимъ прииде и свои его не пріяша“:— и тамъ бачъ, за кордономъ, не хотіли забути того, що въ єго самого теперъ гадюкою обвилось коло серця, що стало ёму тою, охъ якою важкою торбою за плечіма, тою торбою, въ котрій Марко-проклятий до кінця віку носитиме одрубані імъ головы — материну й сестрину. И Кулішъ носить въ своїй другій торбі мертві головы... Тимъ-то й у Галичині вінъ побачивъ себе такимъ же-жъ гіркимъ сиротою, „чужимъ чужаниномъ“, якимъ бувъ и дома.

До кого жъ єму оставалось прихилити свою бідну голову? До кого жъ іншого, якъ не до двохъ великихъ мертвцівъ! Вони своею безсмертною славою покрываюти бідну голову, покрываюти невольний гріхъ свого брата, якъ колись добрі люде—

„Катруся накрили“...

Отъ у насъ и нова покритка, хочъ у неї козацькі величезні вусы, такъ все-жъ таки покритка. Бідну голову покрили „свобождені одъ нашої великої туги мученики чоловіколюбства — Тарасъ Шевченко и Адамъ Мицкевичъ“. Імъ свою „Крашанку“, свое горе луте, свою велику тугу й „присвячує бідо-лашний авторъ“.

И за се єму слава, велика слава! Не багато знайдеться людей, котрі мали бъ у собі мужество — честно спокутовати свій гріхъ не у церкві, не попові підъ патрахиль, а голосно, на усю громаду, на усю Україну й Московщину, и покірно схилити голову передъ тимъ, кого вони неповинно дорікали „умоизступленіемъ“. А д. Кулішъ схиливъ свою сиву голову.

Якъ же-жъ намъ не вважати на се? Якъ намъ було не за-

бути того, що вінъ самъ посыпавъ золою перегорлого серця и пошломъ забвенія?

А русини не хотіли сёго зрозуміти — и се іхъ велика помилка. Вони сами заганяють на чуже поле, до чужого плуга такого велетня вола, котрый бы імъ одною своею силою усе галицьке поле выоравъ и заборонувавъ. А сказано: „и вошъ кашля“, и горобчикъ серденятко має: — не диво жъ, що Кулішъ розсердився на русинівъ — и гримнувъ на іхъ „Крашанкою“.

Розберемось же теперъ изъ самою „Крашанкою“.

Діло стояло такъ. Прийшовъ Кулішъ до русинівъ — русини єго не прийняли: ёго не хотіли пустить и на роковини Шевченковы, и тілько поляки заступились за ёго. Що жъ вінъ мавъ робити? На Вкраїні цураються ёго, въ Галичині — цураються. Що жъ! хиба зновъ згадати святе пісъмо: — „и шедъ удавися“? Адже-жъ більшъ нічого не зоставалось. Такъ ні — вінъ не удавився, а пішовъ туды, де ёго не тільки прийняли якъ брата, але й шановали якъ пророка, котрого отечество одцуралось.

Отъ вінъ и написавъ „Крашанку“ — свое „христосуванне зъ друзьями й зъ ворогами“ своїми. Хто жъ ёго друзі? — Певне ті, котрі не вигнали ёго зъ свого двору мовъ старого собаку. И се були поляки. И тутъ тажъ притча Христова: „и той бѣ самарянинъ“. А хто жъ ёго вороги? — Певне ті, котрі ёго зъ ломаками зустріли якъ вінъ прийшовъ до іхъ — „зъ дреколіемъ“, по писанію. И се були русини.

Яка жъ ёго вина передъ ними, передъ русинами, що вони ёго не яко блудного сына або брата прийняли, а якъ злого татарина? Та й вини ёго передъ ними, кажуть, нескільки! — якъ кітъ наплакавъ.

Ні — не стільки якъ кітъ наплакавъ, а чималенько.

Перве те, що вина Кулішова вісить за ёго плечіма у тій проклятій торбі. Якъ-не-якъ, а русинівъ не можна винити за те, що вони стороняться одъ тієї торбы зъ мертвими головами. А тільки не треба бъ було русинамъ кидати Кулішеві у вічі золою, що буцімъ „погана та птиця, котра гніздо свое каля“. Ні, панове, — ся зола такъ золою й зостанеться, а не правою: одна правда очі коле, за те й чоловіка спасає. Не той каля своє

гніздо, котрий каже: „подивіться, братці, якъ у нашому гнізді накаляно — чи не часъ бы й почистити ёго“? А той ёго каляє, котрий старий, давній калъ и свіжий листомъ винограднимъ покрыває. Не дурно жъ москаль каже: „соръ изъ избы не выносить“, — се бачъ про свое, хочъ воно й погане, треба мовчати. Ну, й мовчать собі — не виносять зъ хатъ своїхъ сміття. Тимъ-то москаль и досі живе нечисто, якъ у старовину, якъ жили й древляне — „якоже и звѣрь всякий“ — зъ тарканами и блощицями и усякою нечисттю. Але той добро своему гнізду робить, тільки той, хто показує, що и якъ у гнізді накаляно. Онъ поглянте на поляківъ — хороший народъ, жвавый, культурный, — а и вони держуться тієї жъ нещасної помилки про свое гніздо: хочъ у іхъ старому, давнёму гнізді й було ой-ой якъ накаляно и одъ того калу й саме гніздо розвалилось на троє, а вони жъ бачъ и досі (не всі слава Богу) бояться признасть, що старе гніздо іхъ було таки не чище кришталю у середині, хочъ такъ и горіло, якъ казавъ Спасовичъ, „пурпуромъ и златомъ“. А думать такъ, якъ думають русини, кидаючи золою у вічі своему братові, — се все єдино, що гнатй зъ свого двору критику мовъ собаку ломаками. Що жъ зъ того буде? Безъ критики, безъ цѣго исторического й щоденного каганця хочъ який великий народъ пропаде якъ сліпий старець безъ поводатыря, або човенъ безъ весла й правила.

А Кулішъ бачъ прийшовъ за кордонъ зъ своїмъ каганцемъ, котрий єму погасъ бувъ у Мотронівці. Та тільки жъ що вінь засвітивъ єго зновъ у Львові, а ви заразъ и давай хукати на єго та ще й зъ ломаками кидаетесь, мовъ на скаженого вовка. Не треба бъ було такъ робити, бо лайкою нічого не подіешъ доброго.

А Кулішова віна бачъ та, що вінь самъ, мовъ тая зозуля — „горькая кукушечка“ — понісъ свое лечко у чуже гніздо, знісъ єго тамъ и выкрасивъ у крашанку. И тутъ же-жъ вина єго не яка: де жъ було бідній зозулі свое лечко знести, коли ії зъ рідного гнізда вытурено: „кишъ-кишъ, погана птиця! гніздо свое каляешь!“ — Отъ вона й перелинула до чужого гнізда. Зозуля, суща зозуля!

И стала вона ляхамъ ковати.

— Зозуле! зозуле! скажи намъ, скільки намъ жити? пытаються ляхи.

— Куку! куку! куку! — безъ кінця, каже, жити вамъ, панове, й вашій Польщі, коли ви побратаетесь изъ русинами, а русини, забуваючи давні свої сварки та лайки та бійки зъ ляхами, побратаются тежъ изъ ними.

И щожъ зъ того выйшло? А выйшло те, що Кулішъ каже: „я думавъ, каже, що мені приайдеться изъ людьми говоритъ, а выйшло, що я заговоривъ до телятъ, которымъ надто ще й цвяшки у головы забито“.

Не хороше слово мовилось — жаль. Зъ пересердія воно мовилось — а вже жъ єго не вернешъ.

Русини — не телята. Вони мають право не нияти віри Кулішеві якъ зозулі, бо вона у чужому гнізді кувала та у чужому жъ гнізді й свое яечко знесла для польської паски, а не для русинської.

Русини й поляки у Галичині — се, якъ тамъ кажуть, дві „воюючі сторони“. Кулішъ приставъ до міцнійшої сторони — до поляківъ. И тутъ єго помилка. Помилка не въ тімъ, що вінъ приставъ до міцнійшої сторони, до культурнійшої, до тієї, котра верховодить на Галичині: єму нігде було більшъ дітись, якъ сісти у чуже гніздо, бо свої на єго закишкали. А отъ-де єго помилка, и помилка та не одъ серця єго — въ єго серце добре, вінъ широ любить свою матіръ Україну и свою рідну мову, а помилка та вийшла зъ того, що вінъ оділхнувъ погою зъ своеї дороги одинъ невеличкий креймашокъ: — се бъ то історичеський законъ возмездія. Може, яко автодидактъ, вінъ погордувавъ симъ креймашкомъ, полінувавсь узять єго у руки й хорошенъко єго розгледіти. А якъ бы сей креймахъ бувъ у єго передъ очима, вінъ бы тоді й полякамъ давъ історичну мудру пораду: той, хто міцнійший, той простягає свою руку до слабшого; поступається своєю силою сильний, а не слабкий своєю слабкосттю, бо єму нічимъ поступитись. Помилка поляківъ у Галичині отъ-де: вони тамъ твердять зъ указкою московські зады. Чого вони не прощають москалямъ у себе въ Польщі — се бъ то „обрусеніе“, на тій самій кобзі вони грають у Галичині та ще й сердяться, якъ підъ ту кобзу русини не танцюють. Тутъ бачъ „обрусеніе“, а тамъ „ополяченіе“: — отъ люде й гніваються.

Господи: та доки жъ оце люде будуть грать на цій прокля-

тій кобзі! Доки вони будуть силкувати людську совість и людське серце! Не будь віль воломъ, а будь свинею, не будь орелъ орломъ, а будь гавою. Не будь полякомъ полякъ, а обмоскалься, не будь русиномъ русинъ, а ополячъся. Ой сорому, великого сорому!

Та що про це й казати! Онъ захтіли бачъ европейці об'європеїти египетськихъ еєіопівъ, такъ и покотились европейські й еєіопські головы, а більшъ европейськихъ.

Такъ у цёму, кажу, ділі правда за русинами, а не за поляками: не русини, не „телята“ гонять у свою черідку польськихъ жеребцівъ, а ясновельможні жеребчики силою займають бідныхъ телятокъ до свого табуна. А отъ-тутъ-то Кулішъ и повиненъ бувъ бы сказати до поляківъ: „зась, панове! — *polite eos tangere!*“ А вінъ сёго не сказавъ, и за те ёго й побито. Вже бачъ пройшло те уремъя, коли рабы-гладіаторы, йдучи на вірну смерть за-ради потіхи панської, кланялись панамъ и говорили: „Ave, panstwo! morituri te salutant!“

А що той „танцюристий рай,“ у котрімъ буцімъ-то наші батьки мовъ вареники у макітрі зъ масломъ купались, такъ то бачъ не що інше, якъ бурсацька гипербола — риторика: у тій „танцюристій“ макітрі зъ масломъ — звісно — купались одні паны, а хлопы тільки облизувались. Про се що й балакати! А коли речъ дійшла до самої що-ни-на-é правди, до пупа исторії, то й тутъ Куліша лаяти можна бъ хочъ трошечки по-меньше: згадайте бо — де, у кого легше дыхалось тоді хлопамъ: — чи у поляківъ, чи хочъ бы й у нась, у Московщині, чи у німця, чи аглицько-ирландському хлопові? И вийде, що правда все-жъ таки у Куліша въ кишені, хочъ малесенька правдочка, оттакесенька, а все-жъ таки правдоњка: — наші батьки й хлопы хочъ уміли часомъ и брикатись, та й на роги иноді здіймати панівъ, а німецькі й інші хлопы-быдло й ревіти не сміли. У Польщі було часомъ прийде до пана який-небудь Хведько або Харько да такъ-таки у вічі панові й гукне: „я збунтовавсь!“ Хочъ потімъ ёму й дадуть хлесту, а все-жъ бачъ вінъ викрикнувъ самісінько передъ паномъ: „я збунтовавсь! — мекеке!“.

Не думайте, що я жартую — се въ мене бачъ такий каламарь, таке часомъ нібы жартливе перо; а зъ підъ видимої

жарты й сміху, якъ у того покійничка Гоголя, капають невидимі слёзы. Сказати правду — нігде тоді, у тій всемирній темноті, не жилось простому люду солодко.

Тимъ, я думаю, не такъ вже багацько согрішивъ Кулішъ „на небо“ й передъ правою, сказавши, що въ Польщі, при тій всемирній темноті й вовчому *modus vivendi* (*modus vivendi lupinus*), коли европейські лицарі й бароны полювали міжъ своїмъ крепацтвомъ якъ Рябкі й Бровкі поміжъ зайцями, коли ще недавно славетный Виндишгрець упевнявъ, що чоловікъ починається тільки зъ барона, а нижче барона, — то вже бачъ козы й вівці, а не люде, і іхъ якъ кізь свіжуватъ не заборонено, — такъ не думаю, щобъ можна було Куліша бити по жижкахъ за те, що вінъ сказавъ, буцімъ-то у Польщі тоді життя темному люду було не^{таке} вже погане, якъ ото воно у літописяхъ пишеться. Було погане — нігде правди діти: шила, якъ кажуть, у торбі не сковаєшъ; та погано було скрізь, а то ще й поганьше: — і німці дітей у казанахъ варили й на печене мовъ підсвинківъ підпалювали, і груди у жінокъ мовъ коров'яче вымъя вирізували и де-що інше. А зъ жидами що тоді було роблено по усій Европі? Одна Польща дала імъ у себе захистъ, — за те жъ наші батькі й дались імъ у знаки. Та що й згадувати! на що старі, давні раны колупати та ще й сіллю іхъ посыпти! Було погано — и дай^{*} Боже, щобъ воно не верталось. А все жъ таки скажу, що не гараздъ оце колупати чоловікові очі й душу за те, що вінъ сказавъ, буцімъ для українця життя підъ поляками було не згіршъ татарської або турецької неволі. Хиба жъ це не правда? Та й яка-бъ то ёму була користь завідомо неправдою мовъ мокримъ рядномъ укрыватись? Якъ усякому чоловікові, чи то вченому й пісьменному, чи то й простому й тёмному — и ёму не заборонено помилятись и бачити білу правду тамъ, де стоїть сама чорна неправда. Такъ покажіть ёму, що вінъ не те бачить и не на те дивиться, на що дивитися треба. Се діло свободної научної праці. А вже жъ не дурно въ пісні співається:

„Добре було нашимъ батькамъ на Україні жити“.

Правда, другі пісні не те кажуть. Та хто жъ на пісняхъ буде исторію будовати? Хто повірить, щобъ у нашихъ котівъ

и кошенята коли-небудь були золотії колисочкі? А бачъ же-же у пісні мати надъ дитиною співає:

У котика у кота
Колисочка золота.

А дурна дитина й вірить. Такъ воно часомъ и зъ историками бува.

А що Кулішъ иноді решетомъ воду носить, такъ хто-же сёго не знає! Давно такъ-же-же кожному звісно, що вінъ часомъ зъ пересердія й вилами на воді пише ще й снігомъ присыпає, мовъ мати дитину, те, що на воді написавъ: то вінъ Тараса въ „умоизступленного“ і міжъ „пьянниці“ пошивъ (такъ що жъ зъ того, що Тарасъ пивъ! — і горобчикъ пье), а потімъ, якъ пересердіе пройшло, назвавъ єго „мученикомъ чоловіколюбства“, бо добре знатъ, що й „полупьяна“ Тарасова музя такого великого й святого єму въ уха надула, стільки геніального навіяла на єго пьяну душу, чого й сотнямъ тверезыхъ зъ-роду-віку не присниться.

Теперь же бачъ Кулішъ зновъ назвавъ „пьяніцями“ нашихъ Вересаївъ, котрі буцімъ выгадували по коршмахъ та по шинкахъ казнаще на паньство ласкаве; такъ и се жъ-то бачъ сказано не зъ чого другого, якъ зъ пересердія: не те вінъ казавъ колись про сихъ Вересаївъ, про тихъ лирниківъ та кобзарівъ, котрі буцімъ за горілкою складали свої пьяні думы. Такъ що жъ зъ того! У Куліша бачъ своя рука владыка — що хоче, те й пише: то була у Тараса „полупьяна“ музя, то самъ вінъ бувъ „умоизступленимъ“; а теперъ бачъ єго жъ, сёго пьянницю, пошито міжъ „мучениківъ чоловіколюбства“. Колись у єго й кобзарі були не пьянниці, а народні пророки, а теперъ бачъ на свое безголовья стали пьяніченськами и брехунцями. Такъ чи не дастъ намъ Богъ дожити до того часу, коли зновъ, може скоро, і такъ-же-же зъ пересердія, кобзарі будуть канонізовані міжъ „мучениківъ чоловіколюбства“. Сказано бо: „мого батюшки церква“...

Отъ-то то-же, добродію, не треба бъ було писати ні вилами по воді, ні вуглемъ у коміні, по сажі, і не треба бъ вамъ було присыпти своїхъ діточокъ, якъ молоді матері своїхъ дітей присыпають. А то хто жъ після сёго матиме віру? Може ви й теперъ смієтесь зъ поляківъ, якъ не давно сміялись зъ мо-

скалівъ, частуючи іхъ „очищеною одъ иноплемінниківъ й воз-
соединеною Русью“.

Що жъ до того, що ксёндзы й попы й пшоно мыли й са-
ло товкли, и багаття розводили, на котрімъ варивсь той исто-
ричний козацько-польський кривавий *кулишъ*, — то хто жъ сё-
го не знає! Хиба сліпі й слішорожденні сёго не бачуть, а ко-
ли не бачуть — дакъ чують. Тільки жъ сей гарячий *кулишъ*
припало істи не кухарямъ благочестивимъ, не пшономыямъ и
не салотовкамъ, а тимъ же овечкамъ та „телятамъ“, котрихъ
вони паслї. Выходить, що й тутъ Куліша докорять треба бу-
ло оглядуючись. Хто жъ не знає, що сі благочестиві салотов-
ки й досі цькують католиківъ на схизматиківъ, а православ-
нихъ на латинівъ? Хиба жъ не знати* салотовкову руку въ
тімъ написанії, котре гайдамаки читали надъ повіщенными
рядкомъ жидомъ, полякомъ и собакою:

*Жидъ, ляхъ та собака —
Все віра однака.*

Певне, не сами салотовки написали такі геніяльні вірші,
а який-небудь пісьменний Галайда, та тільки жъ бачъ не зъ
другого якого голосу, а зъ салотовкового. Бо одинъ вівчарикъ
казавъ до своїхъ, „стригомыхъ“ імъ, овечокъ, що онъ-іхъ віра
погана, а наша права, а другий пастушокъ у своїмъ казанні
упевнявъ, що поганішої якъ онъ-у-іхъ віри — не було й не
буде на світі.

Маю надію, що обидві „сторони“ мене зрозуміють и дадуть
віру моїй ширості и прихильності до правди — тільки до прав-
ди. А зъ якого боку правда — чи зъ русинського, чи зъ ку-
лішівського, чи-то зъ польського — нехай коженъ здоровъ собі
знає. Що въ Куліша було не до ладу — я вказавъ, не лізучи
єму осою у вічі; що русини не гараздъ казали — я й на те на-
тикнувъ и яко мога показавъ, хочъ не пальцемъ; поляки жъ
и сами до-ката розумні — імъ нічого карты показувати: вони
й сами знають у кого козырі.

А все жъ таки не зможу положити каламаръ, поки не гук-
ну зъ батькомъ Тарасомъ:

„Не сварътесь!“

Простіть мене всі, коли що не до ладу сказалось: окрімъ добра — я нічого не бажавъ вамъ, добродії русини и панове поляки.

И вы, добродію Пантелеїмоне Олександровичу, не гнівайтесь на мене: я до васъ оце писавъ може зъ жорсткостю трохи, але жъ я ніколи не забувавъ та й не забуду, чимъ вы були колись для України.

Прийміть же жъ теперъ одъ мене замісць вашої панської, аристократичної „Крашанки“ зъ-підъ цицарської курочки мою мужичу, просту „Писанку“ зъ-підъ нашої простої курки.

Петербурхъ,
року божого 1882, червня 3-го.

